

TERÖRİZME KARŞI 'SAVAŞ'/KİNİK AKIL İÇİN 'SAVAŞ'¹

Barnor Hesse & S. Sayyid
Çev: Sema Haşimi

Şunu hayal edin,

Tarih 11 Ağustos 2001. Amerika Birleşik Devletleri, Üsame Bin Ladin'i ele geçirmek adına başarısızlıkla sonuçlanmış çabaların ardından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'nun daha sonra gelen desteğiyle Afganistan'ı işgal eder. Bombalamanın başlamasıyla birlikte İngiltere, ve sonra da Avrupa Birliği ve bir kısım Müslüman ülkeler, mesela Pakistan, Özbekistan ve muhtemelen Mısır, gevşek bir destek koalisyonuna imza atarlar. Ardından da, bugünün bilindik 11 Eylül sahneleri: Kaçırılan uçakların Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a çarpmaları... Şimdiki çatışmanın öncesindeki olayların dehşet verici sıralaması böyle olmuş olsaydı, bu çatışmaların anlamını ve önemini kavrayış şeklimizde bir değişikliğe yol açar mıydı? Daha da önemlisi, hangi saldırıyı terörist bir saldırı olarak tanımlardık? 11 Ağustos'u mu, 11 Eylül'ü mü ya da her ikisini mi? Bu hikayenin amacı basitçe; şu an yürürlükte olan 'terörizme karşı savaş'ta, terörizmin politik sonuçlarına karşılık verirken ne düşündüğümüz hususunda öncüllerin ve sıralamaların ne derece yol gösterici oldukları sorusunu sormaktır.

1 Bu yazının ilk versiyonu "Siyasete Karşı Savaş" ismiyle www.opendemocracy.com sayfasında yayımlanmıştır.

Sahte Savaşı Seyrederken

Amerika ile Afganistan arasındaki çatışmada, önce taraf olmak, daha sonra da soruları sormak gibi bir eğilim söz konusudur. Biz cevabı, açıklayıcı/tanımlayıcı öncüllerin üzerinde düşünmeyi gerektirecek bir soru sormak istiyoruz. Bu gerçekten terörizme karşı bir savaş mı? Hatta, terörizme karşı bir savaş mümkün mü? Amacımız, ne savaş teknolojisi ve savaş söylemi gerçeğini ne de savaşın acımasızlığını ve kaybettirdiklerini göz ardı etmektir, aksine, bugünkü durumu anlamaya yarayan bir araç olarak savaş metaforunu sorgulamaktır. Metaforik bir tanımlama olarak 'terörizme karşı savaş' ibaresi, kendisiyle birlikte, tamamen unutulmamış ve affedilmemiş bir geçmişin; rakipsiz *Batı Çağı*'nın rahatsız edici yansımalarını taşımaktadır. Biz bunu "biz"i "onlar"a karşı ve üstün olarak kutsayan, (ayın olmasa bile) tanıdık yakarıшта duyuyoruz. Ve muhtelif oryantalist ve kolonyal ilişkilerde görüyoruz. İster medeni olanın ilkel olana, iyinin kötüye, demokrasinin diktatörlüğe, sekülerizmin İslâm'a, kadın haklarının ataerkilliğe, liberalizmin despotizme, çoğulculuğun köktencilige karşı savaşı ister başka bir şey olarak tanımlansın şu açık ki bu savaş sadece terörizme karşı olmaktan daha fazla şey ifade eden bir savaştır.

Şüphesiz ki terörizm ilk anda görüldüğünden daha az aşikardır. Çünkü, terörizmin kabul edilemezliği, sivil-masumlara karşı politik şiddetin fark gözetmeden rastgele kullanılmasına dayandırılıyor olsa da, bu genellikle hangi tür şiddeti lanetleyeceğimiz ve hangi siviller için yas tutmaya hazırlandığımız hakkında çok az ipucu vermektedir. Terörizm, onu tanımladığımız şekliyle, Batı-dışından Batı'ya doğru yöneldiği gibi Batı'dan da Batı-dışına doğru yönelmekte midir? Bu tanımlama aynı şekilde her iki yöne de uygulanabilir mi? Benzer sorular, açıklayıcı/ tanımlayıcı öncüller olmadan "terörizme karşı savaşın", aslında yok etmeye çalıştığı şeyi daha da alevlendirdiğini göstermektedir. Kendiliğinden aşikar terörizmin bağlamının, bizim savaş söylemiyle inanmamız istenenden daha fazla şeyler içerdiği bir gerçek.

Bu 'savaşın' bağlamını tarif etmenin yollarından biri, savaşı Batı Çağı'nın sona erişini düzenleme çabalarıyla ortaya çıkan kargaşanın bir belirtisi olarak anlamaktır. Batı cephesinde yakın zamandaki huzursuzluklar küreselleşme(ler) ve çokkültürlüğün birlikte oluşturdukları karmaşık etkilerden kaynaklanmaktadır.² Artık 'doğru'yu, 'hakikat'i ve de 'iyi'yi söyleme hakkı öyle kolayca Batılı konuşma- Batının üstünlükçü dili- eğilimiyle eşdeğer bir pozisyona indirgenemez oldu. Son yüz yılda Batılılık, yoğun

2 Bkz. B. Hesse ed. (2000) *Un/Settled Multiculturalisms: Diasporas, Entanglements, Transruptions*, London: Zed press

ve sürekli meydan okumalara, sorgulamalara ve sivil-askeri mücadelelere maruz kaldı. Özellikle, 1945'den beri anti-kolonyalizm, sivil haklar, siyah güç (black power), feminizm, anti-ırkçılık, anti-apartheid, çevrecilik, İslâmcılık...vs gibi toplumsal hareketler, ki bunlar sadece birkaçı, Batı'nın doğallaştırılmış emperyal taleplerini darmadağın ettiler ve bu taleplerin temellerini kökten çürüttüler. Sonuç olarak, Batı diline yapılan her vurgu, bu dili konuşmanın zorluklarını açığa vurmaktadır. Biz bunu Batının kendine yakıştırdığı imajının, madalyonun diğer çirkin yüzüne engel olamamasında görmekteyiz. Demokrasi adına diktatörlere arka çıkılıyor ve zalim yönetimler destekleniyor. Özgürlük adına, Batılı yasa koyucular, uygulanmakta olan stratejiyi eleştirenlerin seslerini bastırma yetkisini talep ediyorlar. İnsan haklarını savunmak adına, yorumcular terörist zanlılara işkence kullanılmasını tartışıyorlar. Aramızda, Iraklı yarım milyon çocuğun ölümünün üzücü fakat Saddam'ı kafesinde tutabilmek için de gerekli olduğunu söyleyen bir Madeline Albright bulunabiliyor. Aynı zamanda, Tony Blair de Dünya Ticaret Merkezinde 5000 insanın ölmesini hiç bir şeyin meşru gösteremeyeceğini söyleyebiliyor. Bizlere, George W. Bush tarafından bunun bir Haçlı seferi olduğu söylenirken bir yandan da sürekli olarak bunun İslâm'a karşı bir savaş olmadığı hatırlatılabiliyor. Bu arada, Batı'da Müslümanlar saldırılara uğruyor, camiler kundaklanıyor ve Müslüman mezarlıkları harap ediliyor, Batı dışında Müslümanlar bombalanıyor. Artık şu soruyu sormanın zamanıdır: bu türden stratejik hesapları yücelten Orwellvari bu riyakârlığın altında ne tür bir siyasal akıl yatmaktadır?

Dünyayı Kinizm için güvenli hale getirmek

Afganistan'da sürdürülen savaşa karşı çok sayıda iyi temellendirilmiş kuşku ve tedirginlikler olsa da, (bu tür görüşler medyada somut karşı düşünceler olarak ifade edildiklerinde bile) hiçbir anlam ifade etmemektedir. Filozof Peter Sloterdijk bunu, kinik aklın modern formu olarak tanımlar. Bu, artık 'ideolojinin hiçbir eleştirisinden etkilenmeme' duygusudur.³ Bir başka deyişle, herkes biliyor ki hükümetler yalan söylüyor. Herkes biliyor ki bugünün canileri dünün kahramanlarıydı (tam tersi miydi yoksa?). Herkes biliyor ki, harap olmuş bir coğrafyaya gıda paketleriyle birlikte bombalar yağdırmakta kötücül ve saçma olan bir şeyler var. Herkes bunları biliyor ama sanki bunlar bir şekilde bütün önemini kaybediyor. Bu nedenle de 'terörizme karşı savaş'a yöneltilen eleştiriler hâlâ gerçek bir tartışmayla karşılaşmadı. Kinik akla vekalet eden nazik bir sessizlikten başka bir cevap bu-

3 P. Sloterdijk (1998) *Critique of Cynical Reason*, London: Verso

lamadı. Tam tersine, 'terörizme karşı savaş' söylemi, neredeyse her şeyi dışlayarak kinik akıl üzerine oynamaktadır. Illüzyon olduğunu bile bile bir illüzyonu kabul etme isteği ve kapasitesini güdülemektedir. Bunun sonucu olarak da aramızda, öyle olmadığına dair kanıtların varlığına-rağmen, bunun gerçekten terörizme karşı bir savaş olduğuna inananlar var.

Kinik akıl kavramının, 'terörizme karşı savaş'ın mantığını anlamamıza neden yardımcı olabileceğine dair bir sebep daha var: kinizm politik olanı reddeder. Terörizme karşı savaşın ana hedeflerinden birisinin açıkça siyasallaşmış İslâm olması bir tesadüf değildir.⁴ Üçüncü Hristiyan binyılında, Batılı dünya düzenini taciz eden, rahatsız eden hayalet artık komünizm değil, İslâm'ın ulus-ötesi siyasallaşmasıdır. Özellikle de, İslâm'ın ulus-ötesi siyasallaşmasının giderek daha çok meydan okuyan global özneliği eklemleyerek globalleşmeye adapte olma ve globalleşmeyi başka şekillerde tahayyül etmenin yollarını gösterebilme yeteneği yüzünden. Benzer hayali boşlukların/mekanların son zamanlarda mülteciler ve küreselleşme karşıtlarınca kendilerine özgü yollarla nasıl doldurduklarını/ istimlak ettiklerini görmek çok zor olmasa gerek. Bu gelişmelerle ortaya çıkan durum, sanki merkezin, siyaseti iktidar alanından dışlayan, doğallaşmış bir dünya düzeni tarafından sahiplenilmesiyle, siyasetin sınırlara doğru sürgün edilmesidir. Eğer, görünüşte post-ideolojik olan Batı'da kinik akıl paradoksal olarak dominant bir ideolojiyse, bunun nedeni çağdaş Batı kültüründe derinleşmiş olan de-politizasyondur. Görünüşte tekelleri kapitalizme, neo-liberalizme ve global sosyal eşitsizliklere karşı siyasal alternatiflerden yoksun Batı dünyasında, politika adına ne varsa tamamen Batıyla sorunu olanların ve Batı tarafından dışlananların alanına kaymıştır.

Batının Gizli Dönüşü

Batılı plütokrasilerde depolitizasyona şahit olduğumuzu öne sürmek bir anlamda "demokratik açık"la ilgili güncel yorumların altında yatan bazı kaygılara da ışık tutmak demektir. Belki de, bizim mevcut demokrasi çerçevemizin ne kadar da yeni ve de kırılğan olduğunu kolayca unuta-biliyoruz. Genellikle tekrar edilen şey, demokrasinin Batılı faaliyetin esaslarından/temellerinden bir şey olduğudur. Oysa ki bu, bizim demokrasinin kendisi olarak kabul ettiğimiz olgunlaşmış bir liberal-demokrasinin, özellikle de evrensel bir onayla beraber, çok yeni bir icat olduğu gerçeğini gizlemektedir. Demokrasinin tarihi, Avrupa'nın bazı bölgelerinde en fazla 60 yıllık iken, ABD'de ise 40 yıldan daha azdır. Bu demokrasinin sembolleri, Nazi

4 Bkz. B. Sayyid (1997) *A Fundamental Fear: Eurocentrism and Islamism*, London: Zed press

dönemi Avrupa'sının yenilgiye uğratılmış ve püskürtülmüş faşizmine karşı zaferci bir karşıtlıktan olduğu kadar, soğuk savaş dönemi Sovyet sistemindeki totalitarizmle sağlanan karşı-ayrımınla beraber ortaya çıkmıştır. Ama bu bile, Batı Avrupa da imparatorlukların çözümleriyle söz edebileceğimiz gerçek bir demokrasinin varlığından, Amerika'da ancak 1960'larda ırkçı ayırımın yasadışı kabul edilmesiyle söz konusu olduğu gerçeğini göz ardı etmektedir. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nin 1990'ların başlarında çökmesiyle birlikte demokrasinin yayıldığına ama aynı zamanda içinin de boşaltıldığına şahit olduk. Batılı plütokrasilerde ve diğer yerlerde demokratik açığın büyümesi, teknolojinin politik alana yayılması ve siyasetin çıkar gruplarıyla, imaj-yapıcılığıyla birlikte bir seçim kampanyaları düzenleme bilimine indirgenmesiyle olmuştur. Başka bir deyişle, seçimler siyasetten boşanmıştır artık.

Günümüzde yaşanmakta olan çatışma, demokrasinin içinin boşaltılmasında yeni bir safhaya işaret etmektedir. ABD ve yandaşlarına yönelik popüler direniş sokakların demagojisi olarak lanse ediliyorken, diktatörler ülkelerinin sorumlu temsilcileri olarak sunulmaktadır. Bunlar, sadece *Reelpolitik*in bayağılıkları olmakla kalmayıp, daha derin anlamlar içeriyor: demokrasiye, kendi depolitizasyonu ile eşdeğer hale gelen yeni bir tanımlamanın getirilmesi. 'Terörizme karşı savaş' söylemi, global medya alanında bütün seslerin anasıymış gibi nüfuzunu kullanmaya devam etmektedir: kinik aklın değişik şekillerinde kendini yeniden üretirken aykırı sesleri de susturmakla tehdit ediyor. 'Terörizme karşı savaş' siyasal İslâm'ın şeytanlaştırılmasıyla başlamış olabilir fakat bizi siyasetin şeytanlaştırılmasıyla tehdit etmektedir. 'Terörizme karşı savaş' söylemi, dünyanın geleceği hakkında, Batılılık dışında, başka bir tahayyül imkanını yok etme çabasıdır. Sohbet meclislerimizde, Batı Çağı'na dönmemizi ve emperyal mandacılığı tekrar kurmamızı talep eden kaba ve saldırgan sesleri her geçen gün daha fazla duymaya başladık.

Sonuç

Eğer 'terörizme karşı savaş' sıradan bir insanın farkettiğinden daha fazla şeyler barındırıyorsa, bunu Batılı hükümetlerin gözüyle değerlendirme-liz; siyaset düşüncesi, idealleştirmenin demokratik bir formu olarak itibarını yitirmeye başlamıştır. ABD ve İngiltere'de siyaset, yaşam-tarzı hayalperestliği ve seküler dinlerle darmadağın edilmekte, toplumsallığın ifadesi olarak tahrif edilmekte ve devletin ele geçirileceği meta (commodity) fantezilerine ipotek edilmektedir. Kinik akıldan, ne siyaset, ne sosyal değişim düşüncesi ne de Batılı dünya düzenine etik bir alternatif vardır. Batılılık dışında karşılaştırmayı mümkün kılacak bir zemin yoktur. Halbuki tarih 11 Eylül 2001'de başlamadı.

'Terörizme karşı savaş', amaçları ve kullandığı yöntemlerle belirsizlik taşıyan haliyle bu olaylara direk bir cevap olmaktan öte bir şeydir. Emperyal bağlamın, 11 Eylül'ü de şimdilerde içine alarak yeniden dirilmesinin gizli ama stratejik olarak benimsenilişini göstermektedir. 'Terörizme' karşı savaş, artık Afganistan'daki çatışmaların boyutunu aşmıştır. Bu aşma sadece, ABD'nin tehdit olarak değerlendirdiği herkesi kapsayacak şekilde dünyanın en çok aranan teröristler listesini genişletmesi değildir. Biz aynı zamanda, kinik aklın terminolojisi içinden, siyasetin kendisinin çözülmesine de şahit oluyoruz. Görünen şu ki, Batı'nın savunucuları, belirsiz dünya düzeninin çokkültürlü bir reforma izin vermesinden çok siyasetin yok edilmesini tercih ederler. Eğer Yeni Dünya düzeni siyasetsiz bir dünya olacaksa, bu, değişim ihtimalinin kriminalize edildiği bir dünya olacaktır. Ve değişim ihtimali olmayan bir dünya umuttan yoksun bir dünya demektir.

Bir de bunu hayal edin.